

Handläggare:
Kicki Tepphag Olson
Telefon: 08-508 33 690

Utbildningsnämnden
2009-08-20

Staten och imamerna - Religion, integration, autonomi (SOU 2009:52)

Svar på remiss av betänkandet SOU 2009:52, dnr 1515/2009

Förslag till beslut

Utbildningsförvaltningen föreslår att utbildningsnämnden beslutar följande:

Utbildningsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Thomas Persson
Utbildningsdirektör

Sammanfattning

Regeringen beslutade i maj 2008 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att kartlägga och analysera behov av utbildning för imamer i Sverige.

Imamutbildningsutredningen menar att en särskild utbildning för imamer inte står i samklang med statens konfessionella neutralitet och trossamfundens autonomi. Den utbildning för imamer som efterfrågas bland muslimska organisationer och samfund finns i stor utsträckning redan att tillgå eller skulle kunna erbjudas inom ramen för det befintliga utbildningssystemet.

Muslimerna som önskar stöd av imamer måste inom rimliga gränser kunna få samma möjligheter som de som efterfrågar präster, pastorer, rabbiner med flera. Därför behöver religiösa ledare utbildning för att kunna utföra vissa uppgifter, exempelvis inom sjukvården och kriminalvården. Detta bör kunna ske genom respektive myndighets försorg.

Utbildningsförvaltningen instämmer i utredningens slutsatser och förslag.

Ärendets beredning

Ärendet har handlagts inom utbildningsdirektörens stab.

Bakgrund

Stockholms stad har från Utbildningsdepartementet på remiss fått betänkandet ”Staten och imamerna - Religion, integration, autonomi”, SOU 2009:52.

Regeringen beslutade i maj 2008 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att

- kartlägga och analysera de behov av utbildning för imamer i Sverige som olika muslimska församlingar och organisationer har påtalat,
- kartlägga och analysera behovet för blivande och verksamma imamer av såväl olika typer av utbildningsinsatser vad gäller till exempel svenska språket och svenska samhällsförhållanden som eventuell teologisk utbildning i Sverige inom högskolan eller folkbildningen,
- bedöma vilka möjligheter som i dag finns inom det svenska utbildningssystemet till en sådan utbildning och analysera hur eventuella utbildningsbehov bäst kan hanteras inom detta system.

Vidare angavs i uppdraget att *”Utgångspunkter för arbetet ska vara de principer som finns för det existerande statliga stödet till trossamfund. Principerna innebär att samfundet ska bidra till att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som det svenska samhället vilar på, att det är stabilt och att det har egen livskraft”*.

Betänkandet

Våren 2009 finns sex samlingslokaler i Sverige som är byggda för att fungera som moskéer. Därtill kommer kyrkor som muslimska församlingar köpt och byggt om till moskéer samt källar- och lägenhetsmoskéer. Uppskattningar har gjorts om totalt 250 moskéer i landet, men denna skattning är mycket osäker. Sannolikt är antalet lägre.

Av data rapporterade till Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) framkommer att antalet imamer är 166. Denna siffra är dock mycket osäker och imamutbildningsutredningen konstaterar att det är synnerligen svårt att fastställa antalet imamer i Sverige.

Enkätundersökning

Under våren 2009 genomfördes en enkätundersökning till de 181 lokala församlingar/föreningar som är knutna till de fem muslimska paraplyorganisationer som någon gång har tagit emot statsbidrag via SST. Av enkätsvaren framgår bl.a. att

- nästan hälften av imamerna fått sin utbildning i Turkiet. Andra länder som uppges är Bosnien-Hercegovina, Saudiarabien, Jordanien, Irak, Egypten

- drygt 40 % av imamerna har varit verksamma i Sverige 10 år eller mer
- 14 % saknar utbildning till imam. 47 % anger att de har en utbildning som motsvarar sju år eller mer.
Det är dock klart att utbildning inkluderar även andra former av studier än på högskole- och universitetsnivå, t.ex. studier med en lärd imam i en moské
- majoriteten har deltagit i Sfi. Ett mindre antal har gått i gymnasiet eller studerat vid högskolor eller universitet i Sverige
- drygt 50 % av imamerna kombinerar flera arbeten
- en klar majoritet anser själva att de skulle behöva ytterligare utbildning för att bättre kunna fungera som imam i Sverige och tycker att det är en bra idé att starta en svensk utbildning av imamer
- efterfrågan på utbildning avser ämnen som svensk lagstiftning, svenska språket, historia, samhällskunskap, konflikthantering/familjerådgivning, religionsdialog, ledarskapsutbildning. Fördjupning i islamisk teologi skall däremot handhas av muslimska organisationer, församlingar och samfund
- attityden till studielån är påfallande negativ. Orsaken till detta kan sökas i att man ser förbudet mot ”riba” (”ökning”) som ett förbud mot ränta. Några har i enkätsvaren markerat att de är positiva till lån om dessa är befriade från ränta och andra har uttryckt önskemål om lön eller stipendier för studier.

Utbildning

Utredningen konstaterar att framför allt sfi-utbildningen tycks ha problem att nå tillfredsställande resultat, vilket framgånget av flera studier, däribland en nyutgiven rapport från Statskontoret, men även i en tidigare rapport från Riksrevisionsverket. I enlighet med Statskontorets förslag bör yrkesinriktade sfi-utbildningar (så kallade sfx-utbildningar) eftersträvas i större utsträckning, liksom att högutbildade grupper och grupper bestående av personer med kortare utbildning får studera var för sig. Utredningen ansluter sig till denna slutsats, mot bakgrund av de diskussioner som förts med företrädare för olika muslimska organisationer och samfund. Genom en yrkesinriktad sfi-utbildning riktad till religiösa ledare i stort kan de kunskaper i svenska och samhällskunskap som efterfrågas tillgodoses på ett tillfredsställande sätt och utifrån den enskildes bakgrundskunskaper. Utöver sfi finns även tillgång till utbildning på universitet och högskolor, komvux och kurser inom folkbildningen (studieförbund och folkhögskolor) över snart sagt hela landet.

Imamer

Inom islam finns inte något vinningssystem som kan jämföras med de kristna kyrkornas präster som vigs till sitt ämbete. Detta betyder att det egentligen inte krävs någon formell utbildning för att leda församlingen i bön, men vissa samfund ställer krav på att imamen har gått specifika utbildningar. De muslimska grupperna är inte organiserade på ett sätt

som motsvarar Svenska kyrkan, den katolska kyrkan eller de ortodoxa kyrkorna och det finns inte någon ärkebiskop, påve eller patriark som har legitimitet att tala för alla muslimer i landet. Det finns med andra ord inte något organiserat eller centraliserat samfund för muslimer som ”viger” eller utfärdar legitimation/certifikat till imamer. Det är först och främst de lokala församlingarna/föreningarna (i form av moskéstyrelser, ledamöter eller ordföranden) som utser och tillsätter dem som ska verka som imam.

Från att först och främst ha varit en böneledare har imamens roll förändrats med det moderna samhällets framväxt och migration till västvärlden. I dag kan imamers uppgift delvis liknas vid hur präster arbetar inom de kristna traditionerna. De flesta imamer fungerar som liturgiska ledare, andliga ledare och sociala vägledare i sina församlingar/föreningar. Förutom att leda de troende i bön och predika förrättar de vigslar, begravningar och sköter församlingens själavård. Utöver detta är imamer ofta aktiva i kontakten med muslimer och det icke-muslimska samhället. Imamer sörjer för muslimers behov inom sjukvård och kriminalvård, vilket innebär hembesök hos gamla och sjuka, stöd i livets slutskede, besök i fängelser etc. Imamers funktion som sociala vägledare förutsätter en grundläggande kännedom om det svenska samhället för att kunna fungera väl.

Utredningen visar även en jämförelse av en eventuell svensk utbildning för imamer med den utbildning som för närvarande finns att tillgå för andra religiösa ledare. En internationell utblick redogör för hur främst ett antal länder i Europa har förhållit sig till frågan om behovet av att starta en utbildning av imamer m.m.

Imamutbildningsutredningens resonemang och förslag

Utredningen har tagit fasta på imamers sannolika betydelse för den kulturella integrationen av invandrare. Även om imamer uppvisar stora variationer sinsemellan när det gäller bakgrund, utbildning och tid i Sverige saknar många tillräckliga kunskaper i svenska språket samt om svensk lagstiftning och samhällsorganisation. Det är brister som många av dem gärna vill åtgärda för att kunna spela en fortsatt roll som församlingsledare. Utan en sådan förtrogenhet riskerar de på sikt att förlora i trovärdighet, framför allt bland yngre generationer. Utredningen konstaterar att det på kort sikt kan finnas ett utbildningsbehov av icke-konfessionell natur bland i Sverige arbetande imamer som staten skulle kunna möta. Deras betydelse som religiösa ledare och företrädare för vissa invandrare skulle därmed ges ett offentligt erkännande i paritet med andra religiösa ledare. Men det finns ändå flera starka skäl som talar emot en särbehandling för att möta imamers utbildningsbehov, såväl av konstitutionellt, politiskt som av praktiskt slag. Ett slags statlig auktorisation av somliga religiösa ledare skulle innebära en inblandning i inre församlings- och samfundsangelägenheter som inte står i samklang med principen om statens konfessionella neutralitet. Det skulle knappast heller harmoniera med

samhällets och samfundens principer om föreningsfrihet och autonomi mellan stat och organisationer. Staten skulle vidare riskera att göra imamrollen större eller till något annat än vad församlingar och muslimer förväntar sig av en imam.

Utredningen förordar följande:

Av principiella skäl står inte inrättandet av en utbildning för imamer i samklang med å ena sidan statens konfessionella neutralitet, å andra sidan trossamfundens autonomi. De praktiska skälen för att inte inrätta en utbildning är att det inte råder någon enighet bland de muslimska organisationer och samfund som utredningen fört en dialog med om hur en eventuell utbildning skulle utformas, och på vilken nivå inom utbildningssystemet som den skulle förläggas. Den utbildning för imamer som efterfrågas bland muslimska organisationer och samfund finns i stor utsträckning redan att tillgå eller skulle kunna erbjudas inom ramen för det befintliga utbildningssystemet.

Muslimer som önskar stöd av imamer måste inom rimliga gränser kunna erhålla samma möjligheter som de som efterfrågar präster, pastorer, rabbiner med flera. Därför behöver religiösa ledare utbildning för att kunna utföra vissa uppgifter, exempelvis inom sjukvården och kriminalvården. Detta bör kunna ske genom respektive myndighets försorg, där det finns tillgång till såväl sakkunskaper som kännedom om vad en funktionsinriktad utbildning behöver innehålla i form av lagstiftning och praxis för religiösa ledare från olika samfund och traditioner.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Utbildningsförvaltningen instämmer i utredningens slutsatser och förslag. Den utbildning för imamer som efterfrågas finns i stor utsträckning redan att tillgå eller kan erbjudas inom ramen för det befintliga utbildningssystemet.

Förvaltningen vill särskilt framhålla imamernas betydelse i sin funktion som vägledare och att det därför är av största vikt att de har god kännedom om svenskt samhällsliv och kunskap om lagstiftningen. Förvaltningen har erfarenhet av detta när det gäller t.ex. mottagande av elever i särskola, elever i behov av särskilt stöd samt kris- och katastrofarbete. När det gäller barn som mottas i särskola genomförde därför förvaltningen i samarbete med Sveriges Muslimska Råd en till antalet begränsad ”imamutbildning” 2004 med ett ömsesidigt positivt lärande som resultat. Imamer och skolledare deltog.

Förvaltningen instämmer i att imamutbildning när det gäller svenskt samhällsliv och lagstiftning kan ske genom respektive myndighets försorg, där Skolverket, Socialstyrelsen m.fl. bör få särskilda uppdrag. En myndighet bör få ett samordnande ansvar för detta.

Förvaltningen delar utredningens uppfattning i vad som sägs om yrkesinriktad sfi riktad till religiösa ledare. Mot bakgrund av att antalet religiösa ledare aktuella för denna utbildning är relativt lågt bör någon form av samordning övervägas.

Förvaltningen föreslår att utbildningsnämnden överlämnar detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Bilaga:

Staten och imamerna – Religion, integration, autonomi (utdrag ur SOU 2009:52)